

Quranic Indicators of Delineation with the Enemy in the Management Thought of Imam Khamenei* Ali Aqa Safari*

Abstract

The Islamic Revolution of Iran, as a phenomenon influenced by divine teachings, has been the central target of the global arrogance system's animosity since its inception. The front of arrogance has employed everything from hard war to soft war to contain this revolution. Through the design of a wide spectrum of psychological operations and infiltration strategies, it has attempted to undermine the social and ideological capital of the Iranian nation, particularly the youth and the body of the system's officials. In such a threatening ecosystem, Imam Khamenei, relying on the Quran and as a wise and time-aware leader of the Islamic world, formulated the doctrine of "strategic delineation with the enemy" as a Quranic-political theory for actively confronting the machinations of the hostile enemy. This paper, employing a descriptive-analytical method and aiming to discover and explain the Quranic foundations of delineation with the enemy, has systematically analyzed his political thought. The research findings indicate that delineating with the enemy in Imam Khamenei's intellectual system is rooted in solid Quranic principles, including: recognizing the enemy as a prerequisite for any defensive strategy, immunizing society against soft attacks, clarifying and regulating interactions with the international system, conceptually distinguishing between the enemy and a political rival, safeguarding national and transnational honor of the Islamic world, and protecting the country's independence. For these reasons, he has consistently insisted on this Quranic principle with particular emphasis. Furthermore, this research demonstrates that delineating with the enemy is not merely a defensive action but a preemptive strategy for preserving the achievements of the revolution, facilitating comprehensive growth, and ensuring the lasting dignity of the Islamic society on both domestic and transnational stages.

Keywords: Quranic Analysis, Delineation with the Enemy, Political Thought of Imam Khamenei, Enemy Recognition, Soft War, Dignity and Independence, Revolutionary Resilience.

*. Received: ۱۲/۰۸/۱۴۰۴ SH (۰۳/۱۱/۲۰۲۵ CE) and Accepted: ۲۰/۱۱/۱۴۰۴ SH (۰۹/۰۲/۲۰۲۶ CE).

*. Assistant Professor of Qur'anic Sciences with a specialization in Management, Al-Mustafa International University, Qom, Iran. Email: a.a.safari۱۳۶۴@gmail.com

شاخص‌های قرآنی مرزبندی با دشمن در اندیشه مدیریتی امام خامنه‌ای*

علی آقا صفری*

چکیده

انقلاب اسلامی ایران به مثابه پدیده‌ای متأثر از آموزه‌های وحیانی، از ابتدای طلوع، هدف کانونی استکبار جهانی قرار گرفت. جبهه استکبار برای مهار این انقلاب، از جنگ سخت تا جنگ نرم را به کار بست و با طراحی طیف گسترده‌ای از عملیات‌های روانی و راهبردهای نفوذ، کوشید تا سرمایه اجتماعی و اعتقادی ملت ایران، به‌ویژه نسل جوان و بدنه کارگزاران نظام را تحلیل ببرد. در چنین زیست‌بوم تهدیدآمیزی، امام خامنه‌ای با اتکا به قرآن و در مقام رهبری هوشمند و زمان‌شناس جهان اسلام، آموزه «مرزبندی راهبردی با دشمن» را به مثابه یک نظریه قرآنی - سیاسی برای مواجهه فعال با توطئه‌های دشمن متخاصم صورتبندی فرمودند. این نوشتار با کاربرست روش توصیفی - تحلیلی و با هدف کشف و تبیین مبانی قرآنی مرزبندی با دشمن، اندیشه سیاسی ایشان را مورد بررسی قرار داده و برآیند پژوهش حاکی از آن است که مرزبندی با دشمن در منظومه فکری امام خامنه‌ای، ریشه در مبانی قرآنی متقنی از جمله: دشمن‌شناسی، مصون‌سازی جامعه در برابر تهاجم نرم، قاعده‌مندی تعامل با نظام بین‌الملل، تمییز مفهومی میان دشمن و رقیب سیاسی، صیانت از عزت ملی و فراملی جهان اسلام و حراست از استقلال کشور دارد. همچنین این پژوهش نشان می‌دهد که مرزبندی با دشمن، راهبردی پیش‌دستانه برای صیانت از دستاوردهای انقلاب و ضامن عزتمندی پایدار جامعه اسلامی در تمام عرصه‌ها است.

واژگان کلیدی: واکاوی قرآنی، مرزبندی با دشمن، اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای، دشمن‌شناسی، جنگ نرم، عزت و استقلال، تاب‌آوری انقلابی.

*. تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۱۲ و تاریخ تأیید: ۱۴۰۴/۱۱/۲۰

*. استادیار قرآن و علوم، گرایش مدیریت، جامعه المصطفی ص العالمیه، مجتمع آموزش عالی قرآن و حدیث:

a.a.safari1364@gmail.com

مقدمه

انقلاب اسلامی ایران که ریشه در باورهای اصیل اسلامی و آرمانهای الهی ملت مسلمان این سرزمین داشت، از همان نقطه آغاز، هویت خود را بر محور «مبارزه با استکبار» و «دفاع از مستضعفان جهان» تعریف نمود. این ذات استکبارستیزانه، به‌طور طبیعی آن را در تقابلی نرم‌ناپذیر با نظام سلطه جهانی قرار داد و از همین رو، همواره هدف کینه‌توزی همه‌جانبه دشمنان اسلام و به‌ویژه استکبار جهانی بوده است. جبهه استکبار برای مهار یا حذف این نظام برآمده از متن قرآن، از هیچ ترفند و توطئه‌ای فروگذار نکرده است؛ چه آنکه وجود یک نظام اسلامی با چنین مختصات، برای نظام سلطه طلب حاکم، غیرقابل تحمل ارزیابی می‌شود. چنانکه امام خامنه‌ای در این باره تصریح می‌فرماید: «مقابله‌ی امروز نظام اسلامی با استکبار از چه رو است؟ چون استکبار قادر نیست نظام اسلامی‌ای مثل نظام جمهوری اسلامی ایران را تحمل کند. چون نظام جمهوری اسلامی اساساً در اعتراض به استکبار پدید آمده است؛ انقلاب در اعتراض به استکبار و عوامل استکبار در ایران به وجود آمد و بر این اساس تشکیل شد، رشد پیدا کرد، قوی شد، منطق استکبار را به چالش کشید» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۸/۲۹، <https://khl.ir/f/۴۲۸۴۲>).

در طول بیش از چهار دهه از عمر پربرکت نظام اسلامی، دشمنان هیچ عرصه‌ای را برای ضربه زدن، بازگرداندن سلطه پیشین و به شکست کشاندن انقلاب و نظام برآمده از آن فرو نگذاشته‌اند. جنگ تحمیلی هشت‌ساله عراق علیه ایران، آشکارترین و خشن‌ترین مصداق ظلم ترکیبی دشمنان اسلام در برابر این ملت بود. اما هنگامی که جبهه استکبار در جنگ سخت و نظامی به بن‌بست رسید و شکستی رسواکننده را تجربه کرد، راهبرد خود را تغییر داد و میدان نبرد را از مواجهه رو در رو و سخت‌افزارانه به عرصه «جنگ نرم» منتقل ساخت. دشمن با طراحی عملیات‌های گسترده روانی و رسانه‌ای، در صدد برآمد؛ تا مردم ایران را نسبت به آرمان‌های

انقلاب و نظام اسلامی دلسرد کرده و با نفوذ در لایه‌های فکری و باورهای عمومی، پروژه فروپاشی نظام را عملیاتی کند. فتنه‌های سال‌های ۱۳۷۸ و ۱۳۸۸ و نیز ناآرامی‌های ۱۴۰۱، نمونه‌هایی آشکار از این تغییر تاکتیک از جنگ سخت به جنگ نرم هستند؛ وقایعی که متأسفانه بخشی از مسئولان و حتی برخی جوانان را به‌طور ناآگاهانه یا آگاهانه در مسیر بازی دشمن قرار داد. امام خامنه‌ای به‌مثابه رهبری فراست‌مند و قرآن‌بنیان، از همان آغاز این تهاجم نامحسوس، خطر نفوذ دشمن را به درستی احساس کردند و با هشدارهای مکرر به مسئولان و مردم، آنان را نسبت به پدیده شوم «نفوذ» بر حذر داشتند و بر ضرورت «مرزبندی با دشمن» اصرار ورزیدند. اما غفلت و کوتاهی برخی جریان‌ها در حفظ حریم میان دوست و دشمن، به حدی رسید که مسئله مرزبندی با دشمنان به عنوان یکی از محورهای اصلی جلسات ایشان درآمد و نهایتاً در بیانیه راهبردی «گام دوم انقلاب» نیز به صورت ویژه مورد تأکید و تجدید قرار گرفت.

پیشینه پژوهش

مرور نظام‌مند و روشمند آثار نوشتاری و پژوهشی پیرامون موضوع پژوهش حاکی از آن است که این مسئله، با وجود جایگاه رفیع و راهبردی‌اش در اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای، تاکنون به صورت مستقل و مدون مورد کنکاش قرار نگرفته و از این حیث، فاقد پیشینه‌ای مستقیم و نظریه‌پردازانه است. به عبارت دیگر، هیچ یک از پژوهش‌های انجام‌شده، به طور خاص و با روشی تحلیلی-تفسیری، به استنباط مستندات قرآنی مرزبندی با دشمن و پیامدشناسی آن در منظومه فکری رهبر انقلاب نپرداخته‌اند. با این حال، نمی‌توان از وجود آثاری که به صورت «ناظر به موضوع» یا «همسو با مفهوم» مرزبندی با دشمن اشاره کرده‌اند، گذشت. در دوره پس از ابلاغ بیانیه گام دوم از سوی امام خامنه‌ای، شماری از نویسندگان، تحلیلگران و روزنامه‌نگاران سیاسی،

ذیل رویکردهایی غالباً توصیفی و خبری، به تبیین یا اشاره اجمالی به این مفهوم اهتمام ورزیده‌اند. از جمله این آثار می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

اول: مقاله «ضرورت‌های مرزبندی با دشمن از نگاه قرآن» نوشته منصور حسینی (روزنامه کیهان، ۱۴۰۱) که هرچند عنوانی قرآنی دارد، عمدتاً به ذکر کلیاتی از آیات بسنده کرده و از تحلیل نظام‌مند مبانی و نتایج مرزبندی غافل مانده است.

دوم: یادداشت کوتاهی با عنوان «چرا رهبر انقلاب روی مرزبندی با دشمن حساس است؟» به قلم طیبه بیات (خبرگزاری مهر، ۱۴۰۱) که در قالب گزارش خبری-تحلیلی، تنها به طرح پرسش و ذکر چند گزاره از بیانات رهبری اکتفا نموده و فاقد عمق نظری و روشمندی علمی است.

سوم: نوشتار «بیانیه گام دوم و سیاست خارجی؛ مرزبندی با دشمن» از محسن پاک‌آیین (خبر آنلاین، ۱۳۹۸) که عمدتاً با نگاه به روابط بین‌الملل، ابعاد سیاست خارجی مرزبندی را برجسته ساخته، اما به مبانی قرآنی آن نپرداخته است.

چهارم: مقاله پژوهشی «اصل اظهار مرزبندی با دشمن در روابط سیاسی و فکری با تأکید بر سیره امام رضا (ع)» از روح‌الله توحیدی‌نیا (۱۴۰۱) که هرچند نسبت به آثار پیشین از پشتوانه علمی بهتری برخوردار است، با این حال، محور بحث خود را بر سیره رضوی متمرکز کرده و از تبیین مبانی قرآنی و نیز از نتایج و مزایای مرزبندی با دشمن در اندیشه امام خامنه‌ای غفلت ورزیده است.

گذشته از موارد یادشده، در دیگر آثار پراکنده نیز عمدتاً به طرح گزاره‌ای یا اشاره‌ای کوتاه به مفهوم مرزبندی بسنده شده و آنچه به صورت چشم‌گیری مغفول واقع شده، دو مؤلفه اساسی است: نخست، استنباط و تنقیح مبانی قرآنی مرزبندی با دشمن؛ دوم، تبیین نتایج و مزایای عینی

و راهبردی این مرزبندی در صیانت از جامعه اسلامی. با عنایت به این خلأ پژوهشی آشکار، مقاله پیش‌رو در صدد است تا با اتخاذ رویکردی توصیفی-تحلیلی و با بهره‌گیری از روش تفسیری-اجتهادی، به کاوش در مبانی قرآنی مرزبندی با دشمن از منظر امام خامنه‌ای پرداخته و هم‌زمان، نتایج و مزایای مترتب بر این راهبرد قرآنی را به‌بوته تحلیل و کنکاش بگذارد. از این منظر، نوشتار حاضر نه تنها از نگاه‌های مشابه و همسو به روشنی متمایز می‌شود، بلکه به دلیل نوآوری در مسئله‌پردازی، رویکرد تفسیری و کشف ابعاد مغفول‌مانده، می‌تواند گامی تازه در جهت تکمیل ادبیات علمی مرتبط با اندیشه سیاسی-قرآنی امام خامنه‌ای تلقی گردد.

مفهوم‌شناسی

پیش از ورود به بحث اصلی، تبیین دقیق و روشن‌گرانه برخی از کلیدواژه‌های پرکاربرد و مفاهیم بنیادین پژوهش، برای جلوگیری از هرگونه سوءفهم و ایجاد فضایی شفاف برای تحلیل‌های بعدی ضروری به نظر می‌رسد.

الف) استکبار

واژه «استکبار» از ریشه «کَبَر» به معنای عظمت و برتری‌جویی است (جوهری، ۱۲۷۰ق، ج ۲: ۱۰۵). در قرآن کریم، «کبر» حالت درونی خودبزرگ‌بینی و «استکبار» امتناع فعالانه از پذیرش حق همراه با گردنکشی است. راغب اصفهانی می‌گوید «الکبر هو التعاضم فی النفس مع التجبر» (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق: ۶۹۶)؛ یعنی بزرگ‌نمایی در نفس همراه با زورگویی. از نظر لغوی، استکبار بر دو گونه است: نخست، استکبار پسندیده که عزت‌مندی در برابر زورگویان است؛ دوم، استکبار نکوهیده که خودبزرگ‌بینی و امتناع از حق است. طریحی می‌گوید: «الاستکبار أن یری الرجل نفسه أكثر من مقداره» (طریحی، ۱۳۷۵، ج ۳: ۴۶۵)؛ استکبار آن است که انسان خویش را بیش از ارزش واقعی‌اش ببیند. قرآن سرانجام مستکبران را چنین وعده داده است: «فَیُنْسَخْ

مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ» (زمر/۷۲). علامه مصطفوی نیز تکبر را بر دو وجه تحلیل می‌کند: صفتی شایسته آنگاه که تنها وصف خدای سبحان است: «الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ» (حشر/۲۳)؛ و صفتی رذیله آنگاه که در بندگان ظاهر شود، زیرا بنده ذاتاً نیازمند و ناچیز است (مصطفوی، ۱۳۶۰، ج ۱۰: ۱۸-۱۹). استکبار جهانی که در این پژوهش به عنوان «دشمن» و «جبهه مقابل» نظام اسلامی معرفی می‌شود، همان مصداق بارز استکبار نکوهیده است؛ مستکبرانی که از پذیرش حق (اسلام و انقلاب) سرباز می‌زنند و با طرح توطئه‌های گوناگون، در صدد نابودی نظام اسلامی هستند. از این رو، مرزبندی با این جبهه مستکبر، ماهیتاً مرزبندی با خود استکبار و صفت رذیله آن است.

ب) مرزبندی

اصطلاح «مرز» در دانش جغرافیای سیاسی، به خطوطی قراردادی و اعتباری اطلاق می‌شود که قلمرو حاکمیت دو کشور را از یکدیگر جدا می‌سازد. این خطوط، ضمن تعیین حدود سرزمینی یک دولت، محدوده اختیارات و اعمال حاکمیت سیاسی آن را نیز مشخص می‌نمایند (حافظ‌نیا، ۱۳۸۱: ۳۰۰؛ مجتهدزاده، ۱۳۸۱: ۴۰؛ میرحیدر، ۱۳۸۰: ۱۶۱). کارکرد اصلی مرز، جلوگیری از نفوذ بی ضابطه اتباع بیگانه، انتقال کالا و نشر افکار به درون قلمرو یک کشور است. در پژوهش حاضر، مراد از «مرزبندی» فراتر از معنای صرفاً جغرافیایی آن، ترسیم حریم‌های سیاسی و اعتقادی است؛ حریم‌هایی که مانع از نفوذ اندیشه‌ها و توطئه‌های دشمنان بر فکر و باور جامعه مسلمان، به‌ویژه مردم ایران اسلامی، می‌گردد. به عبارت روشن‌تر، مرزبندی به معنای تعیین خطوط قرمز روشن میان «جبهه حق» و «جبهه باطل» و پاسداری از این مرزها در برابر هرگونه تهاجم و نفوذ دشمن است.

ج) دشمن‌شناسی

واژه «دشمن» در زبان عربی با واژگانی چون «عدُوّ» و «خَصِم» بیان می‌شود که در لغت، ریشه در معنای «تعدی و تجاوز از حد» دارند. فراهیدی در کتاب العین می‌گوید: «العدو: تعدی فی الأمر و تجاوز ما ینبغی له أن یقتصر علیه» (فراهیدی، ۱۴۰۹ق، ج ۲: ۲۱۳)؛ یعنی دشمن کسی است که از حد و مرزی که شایسته توقف بر آن است، فراتر می‌رود. راغب اصفهانی نیز در المفردات تصریح می‌کند که «عدو» به معنای تجاوز از حد است که با مفاهیمی همچون سازگاری و بهبودی جمع نمی‌شود (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق: ۵۵۳). در اصطلاح، به کسی یا گروهی یا کشوری «دشمن» گفته می‌شود که نسبت به دیگری بدخواه، کینه‌توز و در حال جنگ و ستیز باشد (جزینی و علی‌زاده، ۱۴۸۳: ۱۷). همچنین دشمن کسی است که با هدفی مشخص، در صدد ضربه زدن، آسیب رساندن، تجاوز و تعدی به دیگران برآید (غلامی و نجف‌علی، ۱۴۳۱: ۴۴). در یک تعریف راهبردی و روشن، امام‌خامنه‌ای دشمن را چنین ترسیم می‌فرماید: «دشمن، همان عنصری است که می‌خواهد یک ملت و یک کشور را از ابزارهای اقتدارش تهیدست کند» (امام‌خامنه‌ای، ۱۳۷۸/۰۱/۲۵). بر این اساس، دشمن‌شناسی، پیش‌نیاز اساسی هرگونه مرزبندی و راهبرد دفاعی است؛ چه آنکه بدون شناخت دقیق ماهیت، اهداف و روش‌های دشمن، ترسیم مرزها نه ممکن خواهد بود و نه کارآمد.

د) شاخص

واژه «شاخص» معادل «Indicator» در زبان انگلیسی، در لغت به معنای میله برآمده، تیرک، نمودار، فرد ممتاز، نماینده و علامت معین‌کننده زمان (به ویژه وقت نماز ظهر) آمده است (آذرنوش، ۱۳۹۳: ۳۲۲). همچنین به میله جهت‌یابی (به خصوص برای تشخیص قبله)، دستگاه سنجش سطح آب در رودخانه‌ها، پایه، رئیس، منتخب جامعه و راهنمای جاده اطلاق می‌شود (معین، ۱۳۹۱، ج ۲: ۱۹۹۳). شهید ثانی (ره) می‌گوید: «شاخص عبارت است از علامت و نشانه‌ای

که روی سطح زمین عمودی یا افق قرار داده شده است و با طلوع خورشید و سایه‌ای که از شاخص ایجاد می‌شود، وقت نماز ظهر معلوم می‌گردد» (شهید ثانی، ۱۳۷۹، ج ۱: ۷۷). برای شاخص در اصطلاح، تعاریف متعددی ارائه شده است از جمله:

«راهنمای آماری است که می‌تواند تغییرات یک متغیر را نسبت به زمان پایه نشان دهد» (فیروزه خلعت‌بری، ۱۳۷۱: ۶۰۶)

«شاخص به همان میله یا چوبی اطلاق می‌شود که نشان‌دهنده روند تغییر سایه برای تشخیص زوال و وقت نماز است» (کلینی، ۱۳۰۴ق، ج ۳: ۱۷۵).

برخی میان «شاخص» و «معیار» تفاوت قائل شده‌اند: معیار بیانگر ملاک و ضابطه وجود حکم یا ویژگی خاص نسبت به موضوع مورد نظر است؛ اما شاخص، این ویژگی را به صورت کمی یا کیفی می‌سنجد. سنجش مسائل معنوی و ارزشی با نفسانیات و وجدانیات صورت می‌پذیرد (جوادی آملی، ۱۳۸۸، ج ۱۲: ۴۰۶). شایان ذکر است که شاخص‌ها به دو دسته کمی (عددی و آماری) و کیفی (با ماهیت غیرشمارشی و مفاهیمی چون عالی، خوب، متوسط، ضعیف و خیلی ضعیف) تقسیم می‌شوند؛ چه بسا کاربرد شاخص‌های کیفی در علوم انسانی و اسلامی بیش از شاخص‌های کمی باشد (پاپی‌نژاد، ۱۳۸۹: ۲۷).

با توجه به تعاریف لغوی و اصطلاحی پیش‌گفته و نیز با عنایت به مفاهیم «مرزبندی» و «دشمن‌شناسی» که پیش از این تبیین شد، منظور از «شاخص» در این مقاله، مجموعه‌ای از متغیرهای رفتاری، اعتقادی، راهبردی و نمادهای نظری و مراوده‌ای است که در پرتو آیات قرآن کریم و برگرفته از اندیشه مدیریتی امام خاмене‌ای (مدظله)، خطوط مرزی میان «جبهه حق و باطل»، «مؤمنان و دشمنان»، و «دوستان و بیگانگان» را ترسیم و سنجش‌پذیر می‌کند. این شاخص‌ها، همانند «میله شاخص» (در روایات که راه و زمان را نشان می‌دهد، در نظام مدیریتی

اسلامی، نشانه‌های روشن مرزبندی با دشمن را فراروی کارگزاران حکومت اسلامی قرار می‌دهد.

تحلیل شاخص‌های قرآنی مرزبندی با دشمن

امام خامنه‌ای در طول دوران زعامت خویش بر امت اسلامی، با طیف گسترده‌ای از توطئه‌ها، نیرنگ‌ها و دشمنی‌های جبهه استکبار مواجه بوده‌اند. با این حال، شناخت عمیق ایشان از مکر و حيله دشمنان اسلام، موجب گردید تا نظام اسلامی از گرداب این طوفان‌های سهمگین عبور داده شده و به جایگاه کنونی اقتدار و صلابت دست یابد. از جمله مهم‌ترین راهکارهای راهبردی که معظم‌له برای مصونیت بخشی به امت اسلامی و به‌ویژه نظام اسلامی در برابر شرارت‌های دشمن ارائه فرموده‌اند، «مرزبندی با دشمن» است. این مرزبندی خود بر شاخص‌ها و مؤلفه‌هایی استوار است که در ادامه به تبیین مهم‌ترین آنها بر اساس قرآن و اندیشه سیاسی ایشان پرداخته می‌شود.

۱. دشمن‌شناسی؛ پیش‌نیاز بنیادین مرزبندی

نخستین و اساسی‌ترین شاخص مرزبندی با دشمن، شناخت دقیق و روشن از هویت، ماهیت و اهداف دشمن است. بی‌این شناخت، ترسیم هرگونه مرزی ناممکن و ناکارآمد خواهد بود. امام خامنه‌ای در موارد متعددی بر این اصل تأکید ورزیده و آن را وظیفه همگانی دانسته‌اند. ایشان می‌فرمایند: «آنچه وظیفه ما به عنوان مردم، به عنوان آحاد جمهوری اسلامی است: اولاً دشمن‌شناسی است؛ دشمن را بشناسیم؛ در شناخت دشمن اشتباه نکنید.... دشمن استکبار است، دشمن صهیونیسم است، دشمن آمریکا است... بعد، دانستن نقشه دشمن؛ و بعد، دانستن شیوه مقابله با نقشه دشمن؛ این را باید مردم ما بدانند» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸ <https://khl.ink/f/۴۴۶۲۸>). معظم‌له غفلت از شناخت دشمن را خطری بزرگ برای هر ملتی برشمرده، هشدار می‌دهند: «یکی از خطراتی که هر ملتی را تهدید می‌کند این است که

دشمنِ خودش را نشناسد، دشمنِ خودش را دشمن نداند؛ یا دوست بداند یا بی‌طرف بداند؛ این خطر خیلی بزرگی است. این خواب‌رفتگی است.... دچار غفلت نشویم؛ اگر غفلت کردیم، غارت خواهیم شد» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۰۷/۲۶). ایشان با استناد به نهج‌البلاغه و هشدار امیرالمؤمنین علیه‌السلام که فرمود: «وَلَا أَكُونُ كَالضَّبْعِ تَنَامُ عَلَى طُولِ اللَّذَمِّ»؛ من چون کفتار نیستم که با آواز به خواب رود، بلکه بیدارم و می‌فهمم پیرامونم چه می‌گذرد.

از نگاه رهبر انقلاب، دشمن یک فرد یا دولت خاص نیست، بلکه یک جبهه پیچیده و گسترده است. ایشان تصریح می‌کنند: «شناخت درست از دشمن داشته باشیم. دشمن یک جبهه است؛ دشمن یک فرد که نیست، یک دولت خاص که نیست، یک جبهه است؛ ما باید این جبهه را بشناسیم و ببینیم چه کسی وابسته به این جبهه است... جبهه دشمن را بشناسیم، شیوه‌های دشمنی را هم بشناسیم» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۳/۰۶) (<https://khl.ink/f/۳۳۱۹۸>). ایشان در تبیین ضرورت این شناخت، مثالی گویا از میدان جنگ نظامی ارائه می‌دهند: «اگر شما در جبهه جنگ نظامی، هندسه زمین در اختیارتان نباشد، احتمال خطاهای بزرگ هست.... اگر کسی این شناسایی را نداشته باشد، میدان را نشناسد، دشمن را گم بکند، یک وقت می‌بینید که دارد خمپاره‌اش را آتش می‌کند به طرفی که اتفاقاً آن طرف، طرفِ دوست است. عرصه سیاسی عیناً همین جور است. اگر بصیرت نداشته باشید، دوست را شناسید، دشمن را نشناسید... آدم دشمن را بشناسد؛ در شناخت دشمن خطا نکنیم» (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۰۵/۰۵) (<https://khl.ink/f/۷۷۷۰>). باید گفت که قرآن کریم برای شناساندن دشمن از دو روش اساسی بهره گرفته است:

روش نخست: بیان مصادیق عینی دشمن؛ از جمله معرفی شیطان به عنوان دشمن آشکار انسان: «إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا» (فاطر/۶). همچنین یهود و مشرکان به عنوان سخت‌ترین

دشمنان مؤمنان معرفی شده‌اند: «لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا» (مائده/۸۲). شیخ طوسی در تبیان می‌گوید: یهود با اینکه مؤمنان به نبوت موسی ایمان دارند، به سبب حسادت با پیامبر اسلام، با مشرکان علیه مؤمنان همکاری می‌کردند (شیخ طوسی، التبیان، بیتا: ۶۱۴/۳). نیز کافران دشمن آشکار خوانده شده‌اند: «إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا» (نساء/۱۰۱) و گاه حتی برخی همسران و فرزندان می‌توانند دشمن باشند: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَرْوَاحِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ» (تغابن/۱۴).

روش دوم: بیان صفات و نشانه‌های دشمن؛ قرآن در آیات ۱۱۸ تا ۱۲۰ سوره آل عمران، نشانه‌های دشمن را چنین برمی‌شمارد: کوتاهی نکردن در ضربه زدن، آرزوی سختی و مشقت برای مؤمنان، کینه شدید در دل، ناراحتی از خوشی مؤمنان و شادمانی از گرفتاری آنان: «لَا يَأْلَوْنَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوٍ... مَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ... إِنَّ تَمَسُّسَكُمْ حَسَنَةً تَسْؤُهُمْ وَ إِنْ تُصِيبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا» (آل عمران/۱۱۸-۱۲۰). نیز عهدشکنی از نشانه‌های بارز دشمن است که قرآن آنان را «بدترین جنندگان» معرفی می‌کند: «إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ الَّذِينَ كَفَرُوا... الَّذِينَ عَاهَدَتْ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْفُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ» (انفال/۵۵-۵۶). امام خامنه‌ای نیز با بهره‌گیری از همین روش قرآنی، مصادیق عینی دشمن را معرفی می‌فرماید: «بزرگ‌ترین و لجوج‌ترین دشمنان ملت ایران، رژیم ایالات متحده آمریکا، و زیر بال او رژیم غاصب و نامشروع صهیونیستی در فلسطین است» (امام خامنه‌ای، ۲۴/۰۷/۱۳۷۶، <https://khl.ink/f/۲۸۵۸>).

۲. مصئونیت از تهاجم نرم؛ کارکرد راهبردی مرزبندی

دومین شاخص قرآنی مرزبندی با دشمن در اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای، «مصئونیت بخشی جامعه اسلامی در برابر تهاجم نرم دشمن» است. ایشان با صراحت تمام، یکی از مهم‌ترین علل و نتایج مرزبندی را همین مصئونیت معرفی می‌فرمایند: «یک مسئله دیگر که باز این را هم عرض

کنیم، مرزبندی با دشمن برای مصونیت از تهاجم نرم است» (امام خامنه‌ای، ۲۳/۱۲/۱۳۹۷، <https://khl.in/f/۴۱۹۹۴>). ایشان در تبیین چرایی این مسئله، به رابطه مستقیم میان «مرز نامشخص» و «نفوذپذیری» اشاره کرده، می‌فرمایند: «وقتی که مرز روشن نبود، دشمن می‌تواند نفوذ کند، می‌تواند خدعه کند، می‌تواند فریبنده عمل بکند، می‌تواند بر فضای مجازی مسلط بشود. اگر مرز با دشمن روشن بود، تسلط او بر فضای مجازی، بر محیط فرهنگی به این آسانی نخواهد بود» (امام خامنه‌ای، همان). به بیان دیگر، مرزبندی با دشمن همچون سدی عمل می‌کند که از نفوذ اندیشه‌ها، ارزش‌ها و الگوهای دشمن به حریم فرهنگی و اعتقادی جامعه اسلامی جلوگیری می‌نماید.

امام خامنه‌ای با نگاهی آسیب‌شناسانه، نمونه‌های عینی از عدم مصونیت در اثر مرزبندی نکردن با دشمن را نیز یادآور می‌شوند. ایشان در خصوص دانشگاه‌ها به عنوان یکی از میدان‌های مبارزه دشمن هشدار می‌دهند: «انجمن‌های بعضی از دانشگاه‌ها... دیواره ضعیفی دارند و در آنها نفوذ شده است... آنچه شما باید به آن توجه داشته باشید، داشتن مواضع صریح و شفاف و عالمانه و خردمندانه و هوشیارانه است» (امام خامنه‌ای، ۱۶/۰۷/۱۳۷۶). این هشدار نشان می‌دهد که کوتاهی در مرزبندی، بستری برای تهاجم نرم و نفوذ دشمن فراهم می‌آورد. از دیگر پیامدهای ناگوار عدم مرزبندی، خطای محاسباتی است؛ بدین معنا که انسان دوست را به جای دشمن و دشمن را به جای دوست می‌نگارد. امام خامنه‌ای در این باره با استناد به آیه ۳۰ سوره اعراف می‌فرمایند: «در میان امت اسلامی کسانی هستند که برای مقابله با برادران مسلمان خودشان با دشمنان اسلام دست به دست می‌دهند... به شیطان نزدیک می‌شوند برای اینکه با برادران مسلمان خودشان بجنگند... ﴿...﴾ طِبْنَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ ۚ ۚ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُقْتَبُونَ﴾ (اعراف/۳۰).

با شیطان می‌سازند، دست به دست هم می‌دهند و گمان باطلشان این است که در راه هدایت دارند قدم برمی‌دارند) (امام خامنه‌ای، ۱۳/۰۳/۱۳۹۳، <https://khl.ink/f/۲۶۶۰>).

قرآن کریم بر این حقیقت تأکید دارد که مرزبندی نکردن با دشمن، راه راست و صراط مستقیم را گم کردن است. از جمله آیاتی که امام خامنه‌ای بدان استناد جسته‌اند، آیه نخست سوره ممتحنه است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّيَّ وَ عَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ.. تَسِرُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ» (ممتحنه/۱). خداوند در این آیه، مؤمنان را از دوستی و اظهار محبت به دشمنان خدا و دشمنان مؤمنان نهی می‌کند و می‌فرماید: چگونه با کسانی ابراز دوستی می‌کنید که به حق کافرنند و پیامبر و شما را از دیارتان بیرون رانده‌اند؟ هرکس چنین کند، به یقین راه راست را گم کرده است. امام خامنه‌ای در تفسیر این آیه می‌فرماید: «این هم یک مطلب است که در آیه شریفه «لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّيَّ وَ عَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ».. ..خدای متعال از این منع کرده که ما با دشمن به این صورت برخورد نکنیم» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۲/۲۳، <https://khl.ink/f/۴۱۹۹۴۲۳>).

طبرسی در تفسیر مجمع‌البیان ذیل این آیه می‌گوید: منظور آن است که خفیه و پنهانی با دشمنان طرح دوستی ریخته، اخبار پیامبر را به ایشان برسانید و حال آنکه آنان به حق کافرنند و پیامبر و شما را از مکه بیرون کرده‌اند. هرکس در خفا با دشمنان دوستی کند و اخبار مؤمنان را به آنان برساند، به یقین از راه حق عدول کرده و از مسیر صلاح تجاوز نموده است (طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۹: ۴۰۶-۴۰۷). آیه دوم سوره ممتحنه نیز روشن‌تر بر ضرورت مرزبندی دلالت دارد: «إِنْ يَنْفَرُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَ أَلْسِنَتَهُم بِالسُّوءِ وَ وَدُّوا لَوْ نَكْفُرُونَ» (ممتحنه/۲). مکارم شیرازی در تفسیر نمونه می‌نویسد: شما برای چه طرح دوستی با دشمنان می‌ریزید؟ با اینکه

اگر بر شما مسلط شوند، دشمنی می‌کنند و دست و زبان به هر بدی می‌گشایند؛ و از همه بدتر آنکه دوست دارند شما کافر شوید و گوهر ایمان را از دست دهید (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۲۴: ۱۳). این همان عدم مصونیت در برابر تهاجم نرم است که دشمن در پی دست کشیدن جامعه اسلامی از عقاید خود می‌باشد.

همچنین آیه ۲۵۶ سوره بقره می‌فرماید: «لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا». کفر به طاغوت و ایمان به خدا، خود مصداقی از مرزبندی با دشمن است و نتیجه آن «چنگ زدن به دستگیره محکمی است که گسست ندارد»؛ یعنی مصونیت از هرگونه لغزش و نفوذ فکری، اعتقادی و فرهنگی. علامه طباطبایی در المیزان می‌گوید: «این جمله استعاره است و می‌خواهد بفرماید که سعادت حقیقی مستقر نمی‌شود مگر با ایمان به خدا و کفر به طاغوت» (طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۲: ۳۴۵). آیه ۲۲ سوره مجادله نیز می‌فرماید: «لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ رَسُولَهُ»؛ یعنی هرگز کسانی را که به خدا و روز قیامت ایمان دارند، نخواهی یافت که با دشمنان خدا و پیامبر دوستی کنند؛ زیرا ایمان حقیقی با دوستی دشمنان خدا سازگاری ندارد. بنابراین، آنچه امام خامنه‌ای با عنوان «مرزبندی با دشمن برای مصونیت از تهاجم نرم» بر آن اصرار می‌ورزند، ریشه‌ای استوار در آیات قرآن کریم دارد و مستند به مبانی محکم کلام وحی است. از این منظر، مرزبندی نه یک تاکتیک موقتی، بلکه یک راهبرد پایدار قرآنی برای صیانت از هویت، باورها و استقلال فکری جامعه اسلامی در برابر طوفان‌های نرم دشمنان است.

۳. شفافیت و انضباط در تعامل با جامعه بین‌الملل

سومین شاخص قرآنی مرزبندی با دشمن در اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای، «شفافیت و انضباط‌بخشی به تعامل با جامعه بین‌الملل» است. این شاخص از آن جهت حائز اهمیت است که

برخی ناظران ناآگاه یا مغرض، مرزبندی با دشمن را به معنای قطع کامل روابط با دنیا و فروستن درهای تعامل با دیگر کشورها تلقی می‌کنند. امام خامنه‌ای قاطعانه این پندار باطل را رد کرده، خود به تبیین دقیق نسبت میان «مرزبندی» و «تعامل» می‌پردازند. ایشان صراحتاً می‌فرمایند: «مرزبندی به معنای این نیست که ما رابطه‌مان را قطع بکنیم؛ توجه بکنید، مغالطه نکنند که شما می‌گویید ما با همه دنیا دشمنیم؛ نه، مرزبندی کنید، مرزها مخلوط نشود» (امام خامنه‌ای، <https://khl.ink/f/۲۵۶۹۶۱۵/۱۲/۱۳۹۲>). رهبر انقلاب برای روشن تر شدن این مفهوم، از تشبیهی زیبا و گویا بهره می‌برند: مثل مرز جغرافیایی؛ در مرز جغرافیایی شما بین کشور خودتان و کشورهای اطرافتان مرز معین می‌کنید؛ معنای این مرز این نیست که شما نمی‌روید آنجا، آنها نمی‌آیند اینجا؛ معنای این مرز این است که هر رفت و آمدی منضبط خواهد بود. معلوم باشد کی می‌رویم، چه کسی می‌رود، چه جور می‌رود؛ چه کسی می‌آید، کی می‌آید، چه جور می‌آید، چرا می‌آید؛ مرزبندی در مرزهای جغرافیایی این جور است؛ در مرزهای عقیدتی هم همین جور است» (همان). به عبارت دیگر، مرزبندی با دشمن نه تنها مانع تعامل نیست، بلکه آن را از آشفته‌گی و بی‌قاعدگی بیرون آورده، به حرکتی برنامه‌مند، شفاف و حساب‌شده تبدیل می‌کند. ایشان در تبیین رویکرد مثبت خود نسبت به تعامل با جهان می‌فرمایند: «بنده هیچ مخالفتی ندارم بلکه از اول مشوق این جور ارتباطات بودم، الآن هم هستم. الآن هم مسئولین دولتی را دائماً تشویق می‌کنم به افزایش ارتباطات. منتها ارتباطات با چه کسی؟ آن کسی که می‌خواهیم با او ارتباط بگیریم چه انگیزه‌ای دارد؟ ما در مقابل انگیزه او چه توانی داریم، اینها باید محاسبه بشود، بدون محاسبه که نمی‌شود» (امام خامنه‌ای، <https://khl.ink/f/۳۲۸۴۲۲۴/۰۱/۱۳۹۵>). این نگاه هوشمندانه، ریشه در آیات قرآن کریم دارد. یکی از مهم‌ترین آیاتی که امام خامنه‌ای بدان استناد جسته و الگویی جامع برای مرزبندی هم‌راه با تعامل ارائه می‌دهد، آیه چهارم سوره

ممتحنه است که حضرت ابراهیم (ع) و همراهانش را به عنوان «اسوه حسنه» معرفی می‌کند: «قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاءُ مِنْكُمْ وَ مِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَ بَدَا بَيْنَنَا وَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةُ وَ الْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِآءِ وَحْدَهُ» (ممتحنه/۴). در این آیه، حضرت ابراهیم و یارانش مرزبندی روشن، شفاف و قاطعی با مشرکان ترسیم می‌کنند و می‌گویند: «ما از شما و معبودهایتان بیزاریم و میان ما و شما تا زمانی که به خدای یگانه ایمان نیاورید، دشمنی و کینه همیشگی پدیدار است». اما نکته ظریف و قابل توجه آن است که این مرزبندی شدید، مانعی برای تعامل ابراهیم (ع) با خویشان‌ش نشد. قرآن بلافاصله استثنا می‌کند: «إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ» (ممتحنه/۴). امام خامنه‌ای در تفسیر این بخش از آیه می‌فرماید: «این مرزبندی، مانع این نیست که ابراهیم به پدرش بگوید که من به تو ترحم می‌کنم، برای تو استغفار می‌کنم؛ اینها همه هست. بنابراین معنای مرزبندی این است که مشخص باشد ما چه کسی هستیم، شما چه کسی هستید» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۱۲/۱۵).

<https://khl.ink/f/۲۵۶۹۶>.

از دیگر آیات بنیادین در این زمینه، سوره مبارکه کافرون است که امام خامنه‌ای آن را تجلی کامل مرزبندی قرآنی می‌دانند: «قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ، لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ، وَ لَا أَنْتُمْ عَابِدُوا مَا أَعْبُدُ، وَ لَا أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُمْ، وَ لَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ، لَكُمْ دِينُكُمْ وَ لِيَ دِينِ» (کافرون/۱-۶). ایشان در تفسیر این سوره می‌فرمایند: «من گمان می‌کنم سوره مبارکه «قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ» همین مرزبندی را بیان می‌کند: «لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ، وَ لَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ»؛ یعنی مرز مشخص باشد، مرز مخلوط نشود. کسانی که سعی می‌کنند این مرز را کمرنگ کنند یا محو کنند یا از بین ببرند، اینها خدمت نمی‌کنند به مردم، اینها خدمت نمی‌کنند به کشور؛ چه مرزهای دینی و عقیدتی، چه مرزهای سیاسی» (همان). در عین حال، قرآن کریم مسلمانان را از نیکی و قسط ورزیدن به کسانی که جنگ و دشمنی فعال ندارند، نهی نکرده است. امام خامنه‌ای به آیه ۸ سوره ممتحنه استناد کرده،

می‌فرمایند: «لَا يَنْهَاكُمْ عَنْ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَ لَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَ تُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنََّّ عَنِ الْجِبِّ الْمُقْسِطِينَ»؛ یعنی آن کفاری که بر سر ایمان شما و دین شما با شما به جنگ برنخواستند، خدا نمی‌گوید به آنها نیکی نکنید... بلکه می‌گوید به آنها نیکی هم بکنید» (امام خامنه‌ای، <https://khl.ink/f/2153015/12/1365>).

نیز آیه ۶۴ سوره آل عمران که دعوت به گفتگو با اهل کتاب بر اساس مشترکات (توحید) است: «قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَ بَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا عَ وَ لَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَ لَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ عَ». امام خامنه‌ای در تفسیر این آیه می‌فرماید: «قرآن به پیغمبر می‌گوید: «قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَ بَيْنَكُمْ»؛ اهل کتاب مسلمان هم نیستند، اما یک وجه مشترکی با هم داریم و آن توحید است... پیغمبر از همین وجه مشترک استفاده می‌کند» (امام خامنه‌ای، <https://khl.ink/f/5115122/07/1401>). برآیند آنکه از منظر قرآن و اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای، مرزبندی با دشمن و تعامل با جهان نه تنها قابل جمع هستند، بلکه مکمل یکدیگرند؛ چارچوب و قاعده تعامل را روشن می‌کند و تعامل هوشمندانه در درون همین چارچوب، عزت، استقلال و منافع ملی را تأمین می‌نماید. هرگونه تلاش برای کمرنگ کردن مرزها یا کنار گذاشتن مرزبندی، نه تنها به مصونیت جامعه آسیب می‌زند، بلکه استقلال و عزت کشور را نیز به خطر می‌افکند.

۴. پرهیز از دشمن‌انگاری رقیبان؛ تفکیک میان دشمن و مخالف سیاسی

چهارمین شاخص قرآنی مرزبندی با دشمن در اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای، «تمایز و تفکیک قاطع میان دشمن اصلی و رقیبان یا مخالفان سیاسی داخلی» است. این شاخص از آن جهت حائز اهمیتی دوچندان است که یکی از آفات رایج در صحنه سیاسی جوامع، خلط میان «جبهه دشمن» با «رقبای داخلی» و به تبع آن، هدررفت انرژی و توانمندی‌ها در درگیری‌های

درونی به جای مقابله با تهدیدات بیرونی می‌باشد. امام خامنه‌ای با بصیرتی عمیق، بارها نسبت به این خلط مهلک هشدار داده و لزوم «تشخیص صحیح خط درگیری با دشمن» را گوشزد فرموده‌اند. ایشان می‌فرمایند: «بصیرت در این دوران و در همه دورانها به معنای این است که شما خط درگیری با دشمن را تشخیص دهید؛ کجا با دشمن درگیری است؟ بعضی‌ها نقطه درگیری را اشتباه می‌کنند؛ خمپاره و توپخانه خودشان را آتش می‌کنند به سمت یک نقطه‌ای که آنجا دشمن نیست، آنجا دوست است. بعضی‌ها رقیب انتخاباتی خودشان را شیطان اکبر به حساب می‌آورند! شیطان اکبر آمریکاست، شیطان اکبر صهیونیسم است؛ رقیب جناحی که شیطان اکبر نیست، رقیب انتخاباتی که شیطان اکبر نیست. من طرفدار زیدم، شما طرفدار عمروی؛ من شما را شیطان بدانم؟ چرا؟ به چه مناسبت؟ در حالی که زید و عمرو هر دو ادعای انقلاب و اسلام می‌کنند، در خدمت اسلام و در خدمت انقلابند. خط درگیری با دشمن را مشخص کنیم» (امام خامنه‌ای، <https://khl.in/f/۲۱۲۷۹۲۴/۰۷/۱۳۹۱>).

این بیانیه راهبردی، به روشنی نشان می‌دهد که مرزبندی با دشمن هرگز به معنای دشمن تلقی کردن سلايق سیاسی متفاوت یا رقبای انتخاباتی نیست. در منظومه فکری امام خامنه‌ای، «دشمن» عنوانی است که تنها بر جبهه استکبار، صهیونیسم و عوامل آنان اطلاق می‌شود، نه بر کسانی که اگرچه ممکن است در پارهای از دیدگاه‌ها اختلاف داشته باشند، اما در اصول و آرمان‌های انقلاب و اسلام با یکدیگر اشتراک نظر دارند. ایشان با تأکید بر این تمایز بنیادین، کسانی را که مرز میان دشمن و رقیب را مخدوش می‌سازند، مورد نقد قرار داده، می‌فرمایند: «تکیه ما بر دشمنی دشمنان خارجی به معنای اغماض از ضعفهای درونی خودمان نیست.... بعضی‌ها به بهانه همین مسائل جزئی داخلی، دشمن خارجی را فراموش میکنند، آمریکا را فراموش میکنند. اینکه امام (رضوان‌الله) مکرر تکرار می‌کردند که هرچه فریاد دارید بر سر

آمریکا بکشید، به خاطر این است؛ بر سر یکدیگر کمتر فریاد بکشید. نمی‌گویم انتقاد نکنیم؛ نه، بالاخره جامعه، جامعه آزادی است، افکار آزادند، حق انتقاد وجود دارد، انتقاد هم مایه پیشرفت است اما دشمن اصلی را با دشمنان درجه دو و با دوستانی که با آنها اختلاف نظر داریم و دشمن هم حتی نیستند، اشتباه نگیریم؛ دشمن اصلی جای دیگر است» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۰۸/۱۲/۳۱۳۰۹ <https://khl.ink/f/31309>). ایشان در بیانی دیگر با ظرافت تمام، اولویت‌بندی صحیح در مواجهه با چالش‌ها را ترسیم کرده، می‌فرمایند: «وقتی مجموعه‌ها با سختی مواجه می‌شوند... به جای اینکه سر همدیگر داد بکشیم، به تعبیر امام «هر چه فریاد دارید بر سر آمریکا بکشید»؛ طرف مقابل، او است.... در مورد آن قضایای این جوری بیخودی سر هم داد نکشیم، بیخودی با همدیگر دعوا نکنیم. ببینیم واقعاً با چه کسی باید دعوا کرد، با چه کسی باید طرف شد؛ این جوری عمل بکنیم» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۲/۲۳/۴۱۹۹۴ <https://khl.ink/f/41994>).

این شاخص از اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای، ریشه‌ای استوار در قرآن کریم دارد. آیه ۲۹ سوره فتح، مؤمنان را با دو ویژگی متقابل اما هم‌زمان معرفی می‌کند: «مُحَمَّدٌ رَسُولٌ ۚ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَثِدَاءٌ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ». مسلمانان در برابر کفار (دشمنان بیرونی) سخت و نفوذناپذیرند، اما در میان خود (حتی با وجود اختلاف‌نظرها) مهربان و باگذشت. امام خامنه‌ای در تفسیر این آیه می‌فرماید: «علائم ایمان... با دشمنان خدا خصم و سرسخت بودن، از اختلاف‌های کوچک برادران راحت صرف نظر کردن... در مقابل مؤمنین، فروتن باشید و خودتان را ذلیل بگیرید؛ «أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ». این، با شاخ‌وشانه کشیدن با همدیگر، نمی‌سازد. این، با محبت و گذشت و مدارا ایجاد می‌شود» (امام خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۰۳/۲۰/۲۳۱۲۰ <https://khl.ink/f/23120>). امام خامنه‌ای در جای دیگر با تأسف از وضعیت جهان اسلام یاد کرده، غفلت از این آیه را عامل اصلی بدبختی جوامع اسلامی می‌دانند: «آیه شریفه سوره اَنافِتْحَنَا را تلاوت کردند: «أَثِدَاءٌ عَلَى الْكُفَّارِ»»

بَيِّنُهُمْ». در مقابل دشمنان دین و در مقابل کفار بایستی سرسخت بود، بین خودمان بایستی مهربان باشیم؛ اما عکسش را عمل می‌کنند؛ بین ما جنگ و اختلاف و دعوا و شیعه سنی و عرب و عجم و بقیه چیزها را دشمنان راه می‌اندازند... ما از قرآن فاصله داریم؛ قرآن تکلیف ما را معین کرده است) (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۰۲/۲۷، <https://khl.ink/f/3962427/02/1397>).

نیز آیه ۵۴ سوره مائده، مؤمنان را چنین وصف می‌کند: «أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ». این آیه به روشنی، مهربانی و تواضع در برابر مؤمنان (حتی اگر مخالف یا رقیب باشند) و عزت و صلابت در برابر کافران (دشمنان اصلی) را به عنوان دو رکن اساسی هویت مسلمانی ترسیم می‌کند. امام خامنه‌ای در نقد کسانی که مرز میان رقیب و دشمن را بر نمی‌تابند، با طنزی گزنده و هشداردهنده می‌فرماید: «همانها که صف‌بندی با بیگانه دشمن بداندیش بدخواه را بر نمی‌تابند، در مقابل یک عنصر ایرانی مؤمن خودی علاقه‌مند به مصالح کشور و به آینده کشور، اما از لحاظ سیاسی دارای مذاقی متفاوت، منش و روش «خودی و غیر خودی» را اعمال می‌کنند!» (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۰۹/۱۷، <https://khl.ink/f/2466117/09/1379>). برآیند آنکه از منظر قرآن کریم و اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای، مرزبندی هوشمندانه با دشمن مستلزم پرهیز از دشمن‌انگاری رقبا و مخالفان سیاسی داخلی است. این تمایزگذاری، هم از هدررفت سرمایه‌های ملی جلوگیری می‌کند و هم جبهه داخلی را در برابر تهدیدات بیرونی منسجم و مقاوم می‌سازد. کسانی که چنین تمایزی قائل نمی‌شوند، نه تنها مرزبندی حقیقی با دشمن را تضعیف می‌کنند، بلکه آگاهانه یا ناآگاهانه به نفع دشمن اصلی حرکت می‌نمایند.

۵. حفظ عزت امت اسلامی؛ ثمره راهبردی مرزبندی با دشمن

پنجمین شاخص قرآنی مرزبندی با دشمن در اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای، «حفظ و صیانت از عزت امت اسلامی» است. از دیدگاه ایشان، عزت یک جامعه نه با عقب‌نشینی در برابر دشمن

و نه با کوتاه آمدن از اصول و آرمان‌ها، بلکه با مرزبندی روشن، شفاف و قاطع با جبهه استکبار محقق می‌شود. جامعه‌ای که نتواند مرزهای خود را با دشمن تعریف و پاسداری کند، هرگز به عزت حقیقی دست نخواهد یافت. امام خامنه‌ای در تبیین این حقیقت می‌فرماید: «وقتی که عزت شامل حال یک انسان، یک فرد یا یک جامعه می‌شود، مثل یک حصار عمل می‌کند، مثل یک باوری مستحکم عمل می‌کند؛ نفوذ در او، محاصره او، نابود کردن او برای دشمنان دشوار می‌شود؛ انسان را از نفوذ و غلبه دشمن محفوظ نگه می‌دارد. آن وقت هرچه این عزت را در لایه‌های عمیق‌تر وجود فرد و جامعه مشاهده کنیم، تأثیرات این نفوذناپذیری بیشتر می‌شود؛ کار به جایی می‌رسد که همچنان که انسان از نفوذ و غلبه دشمن سیاسی و دشمن اقتصادی محفوظ می‌ماند، از غلبه و نفوذ دشمن بزرگ و اصلی، یعنی شیطان هم محفوظ باقی می‌ماند» (امام خامنه‌ای، ۱۴/۰۳/۱۳۹۱) (<https://khl.ink/f/۱۹۹۹۶>). رهبر انقلاب با این بیان عمیق، رابطه میان «عزت» و «مصونیت» را به تصویر می‌کشد. عزت همچون حصاری است که جامعه را در برابر نفوذ و تهاجم دشمنان در ابعاد سیاسی، اقتصادی و حتی معنوی، حفظ می‌نماید. و این حصار جز با مرزبندی هوشمندانه و قاطع با دشمن شکل نمی‌گیرد.

ایشان در جای دیگر، دو رکن اساسی عزت جامعه اسلامی را چنین ترسیم می‌فرمایند: «دو رکن عزت، یعنی از سوئی مرزبندی و جبهه‌گیری مقتدرانه در برابر استکبار، و از سوئی تراحم و همگرایی و برادری میان مسلمانان، آنگاه که با رکن سوم یعنی خشوع و تعبد در برابر پروردگار همراه شود، امت اسلامی در راهی که مسلمین صدر اسلام را به اوج عظمت و عزت رسانید، پی در پی به پیش خواهد رفت و ملت‌های مسلمان از عقب‌ماندگی حقارت‌باری که در قرن‌های اخیر بر آنان تحمیل شده نجات خواهد یافت» (امام خامنه‌ای، ۲۷/۰۹/۱۳۸۶).
(<https://khl.ink/f/۲۷۷>). بر اساس این نگاه، مرزبندی با دشمن نه تنها عزت‌آفرین است،

بلکه شرط ضروری برای نجات ملت‌های مسلمان از عقب‌ماندگی و ذلت تحمیلی استکبار به شمار می‌رود. در مقابل، کسانی که از ترس یا طمع، دست دوستی به سوی دشمن دراز می‌کنند و مرزبندی را رها می‌سازند، قرآن کریم آنان را با صفت «مرض در دل» توصیف کرده، سخت مورد نکوهش قرار می‌دهد.

خداوند متعال در آیه ۵۲ سوره مائده می‌فرماید: «فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسُودُ عَنِ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَحْشَىٰ أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ». کسانی که در دل‌هایشان بیماری (نفاق و ضعف ایمان) است، در دوستی با یهود و نصاری (دشمنان) شتاب می‌کنند و می‌گویند: «می‌ترسیم که حادثه‌ای (ناگوار) برای ما پیش آید.» این همان بهانه ترس از آینده است که برخی سران کشورهای اسلامی امروز نیز برای برقراری رابطه با رژیم صهیونیستی یا عقب‌نشینی در برابر استکبار، دستاویز قرار می‌دهند. قرآن در ادامه وعده می‌دهد: «فَعَسَىٰ أَنْ يَأْتِيَهُمُ الْفَتْحُ أَوْ أَمْرٌ مِنْ عِنْدِهِ يُدْخِلُهُمْ عَلَىٰ مَا أَسَدُ فِي أَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ» (مائده/۵۲)؛ امید است خداوند پیروزی یا امری از نزد خود رقم زند که اینان از آنچه در دل پنهان می‌داشتند، پشیمان گردند. قرآن کریم به صراحت، عزت حقیقی را از آن خدا، پیامبر و مؤمنان دانسته و هرگونه جستجوی عزت از غیر خدا را نکوهش کرده است. در آیات ۱۳۸ تا ۱۳۹ سوره نساء می‌خوانیم: «يَتَّبِعُ الْمُنَافِقِينَ بَأْنٍ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ، الَّذِينَ يَخْذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةُ فَإِنَّ الْعِزَّةَ جَمِيعًا». منافقان را به عذاب ددناک بشارت ده؛ همانان که کافران را به جای مؤمنان دوست می‌گیرند. آیا عزت را نزد ایشان می‌جویند؟! بی‌گمان عزت یکسره از آن خداوند است.

طبرسی در مجمع‌البیان ذیل این آیه می‌گوید: آیا با دوست گرفتن کافران و رویگردانی از مؤمنان، از آنان نیرو و حمایت می‌طلبند؟ اگر به خداوند ایمان می‌آوردند و عزت را از او، از دینش، از پیامبرش و از مؤمنان می‌جستند، برایشان بهتر بود. هرگونه عزتی از خداست و او هر که

را بخواهد عزیز و هر که را بخواهد ذلیل می‌گرداند (طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۳: ۱۹۴). امام خامنه‌ای در تفسیر این آیات می‌فرماید: «در منطق قرآن، عزت واقعی و کامل متعلق به خداوند و متعلق به هر کسی است که در جبهه خدائی قرار می‌گیرد. در مصاف بین حق و باطل، بین جبهه خدا و جبهه شیطان، عزت متعلق به کسانی است که در جبهه خدائی قرار می‌گیرند... در سوره نساء، درباره کسانی که خود را متصل به مراکز قدرت‌های شیطانی می‌کنند، برای اینکه حیثیتی به دست بیاورند، قدرتی به دست بیاورند، می‌فرماید: «أَيُّدُ وَنَ عُنْدَهُمُ الْعِزَّةُ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِرَّ جَمِيعًا»؛ آیا دنبال عزتند کسانی که به رقبای خدا، به دشمنان خدا، به قدرتهای مادی پناه می‌برند؟ عزت در نزد خداست» (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۶/۰۹/۲۷) (<https://khl.ink/f/۲۷۷>).

ایشان در ادامه، با استناد به آیات پایانی سوره شعراء، بر توکل به خدای عزیز و رحیم تأکید کرده، می‌فرماید: قرآن خطاب به پیامبر می‌گوید: «وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ، الَّذِي يَرْكَ يَّيْنَ تَقْوَمُ، وَ تَقْلُبُكَ فِي السَّاجِدِينَ، إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ» (شعراء/۲۱۷-۲۲۰). به این خدای عزیز و رحیم که تضمین‌کننده غلبه حق بر باطل است، توکل و تکیه کن (امام خامنه‌ای، همان). آیه ۸ سوره منافقون نیز بر همین حقیقت تأکید دارد: «وَلَا رَّزَّةَ لِرَّسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَ لَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ»؛ عزت از آن خدا و از آن پیامبر او و از آن مؤمنان است، اما منافقان (این حقیقت را) نمی‌دانند. برآیند آنکه از منظر قرآن کریم و اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای، مرزبندی با دشمن و عزت امت اسلامی دو روی یک سکه‌اند؛ مرزبندی، شرط تحقق عزت، و عزت، ثمره و نتیجه طبیعی مرزبندی است. هرگونه عقب‌نشینی، کوتاه‌آمدن، یا دوستی با دشمن از سر ترس یا طمع، نه تنها عزتی به ارمغان نمی‌آورد، بلکه جامعه را در ورطه ذلت، نفوذپذیری و وابستگی فرو می‌برد. از این رو، تأکید مستمر امام خامنه‌ای بر مرزبندی با دشمن، در حقیقت تأکیدی بر حفظ عزت، کرامت و استقلال امت اسلامی در برابر طوفان‌های سهمگین استکبار جهانی است.

۶. حفظ استقلال جامعه اسلامی؛ مرزبان هویت و حاکمیت ملی

ششمین و آخرین شاخص قرآنی مرزبندی با دشمن در اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای، حفظ و صیانت از استقلال جامعه اسلام «در ابعاد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و علمی است. استقلال از بنیادی‌ترین آرمان‌های انقلاب اسلامی بود که در شعار معروف «استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی» تجلی یافت. از نگاه امام خامنه‌ای، تحقق و تداوم این استقلال، بدون مرزبندی روشن و قاطع با دشمن امکان‌پذیر نیست. امام خامنه‌ای در تعریف استقلال و تبیین نسبت آن با مرزبندی می‌فرمایند: «استقلال سیاسی، اقتصادی، فرهنگی؛... یکی از آرمان‌ها است برای یک ملت؛ که اگر چنانچه این وجود داشت، یعنی استقلال سیاسی و اقتصادی و فرهنگی که هر کدام یک فصل طولانی‌ای دارد، آن ملت مجبور نمی‌شود که زورگویی و تحمیل را از زورگویان و زیاده‌خواهان عالم تحمّل کند. یکی از آرزوها استقلال است» (امام خامنه‌ای، ۰۷/۰۳/۱۳۹۷، <https://khl.ink/f/۳۹۷۱۰>). ایشان در جای دیگر، برداشت‌های غلط از مفهوم استقلال را تصحیح کرده، می‌فرمایند: «استقلال به معنای قهر کردن با کشورها نیست، به معنای ایجاد کردن سدّی در مقابل نفوذ کشورها است که نتوانند منافع آن کشور را، منافع آن ملت را تحت الشعاع منافع خودشان قرار بدهند؛ این معنی استقلال است و این مهم‌ترین هدف برای یک کشور است» (امام خامنه‌ای، ۱۹/۱۱/۱۳۹۲، <https://khl.ink/f/۲۵۲۶۰>). از این منظر، استقلال نه انزوا و قطع روابط، که ایجاد سد و حصار در برابر نفوذ بیگانگان و جلوگیری از سلطه‌پذیری است. و بدیهی است که این «سد» همان «مرزبندی با دشمن» است. بنابراین، مرزبندی با دشمن، حافظ و تضمین‌کننده استقلال کشور بوده و هرگونه تضعیف آن، استقلال را به مخاطره می‌افکند.

امام خامنه‌ای با صراحت تمام، میان استقلال و مرزبندی رابطه مستقیم برقرار کرده، می‌فرمایند: «استقلال، مرزی است برای کشور؛ این کسانی که سعی می‌کنند اهمیت استقلال یک

ملت را به عنوان جهانی شدن و حل شدن و منطبق شدن با جامعه جهانی، از بین ببرند و کمرنگ کنند، مقاله می‌نویسند، حرف می‌زنند، اینها هیچ خدمتی نمی‌کنند به این کشور» (امام خامنه‌ای، ۱۵/۱۲/۱۳۹۲ <https://khl.ink/f/۲۵۶۹۶>). ایشان در نقد تلاش‌های بین‌المللی برای تحمیل اسناد فراقومی بر نظام آموزشی ایران، هشدار می‌دهند: «مسئله استقلال... خیلی مهم است... نظام آموزشی کشور نباید بیرون کشور نوشته بشود... اینجا ایران است، اینجا جمهوری اسلامی است، اینجا یک ملت بزرگ است. نظام آموزشی ما را چهار نفر در یونسکو یا سازمان ملل یا فلان جا بنشینند بنویسند؟ چرا؟ این همان مسئله استقلال است. استقلال ابعادش تا اینجاها است» (امام خامنه‌ای، ۱۷/۰۳/۱۳۹۶ <https://khl.ink/f/۳۶۷۷۵>). قرآن کریم نیز بر این حقیقت تأکید دارد که دشمنان هرگز از مؤمنان راضی نخواهند شد مگر آنکه از آیین و راه آنان پیروی کنند. خداوند در آیه ۱۲۰ سوره بقره می‌فرماید: «وَلَنْ تَرْضَى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَى حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ». هیچ‌گاه یهودیان و مسیحیان از تو راضی نخواهند شد، مگر آنکه از آیین آنان پیروی کنی. در الموسوعة القرآنیة آمده است: غرض از اعتراض و اشکال‌تراشی آنان، ایمان آوردن نیست؛ بلکه آنچه آنان را راضی می‌کند، رویگردانی تو از اسلام و پیروی از آنان است (ابباری، ۱۴۰۵ق، ج ۹: ۱۱۴).

آنگاه خداوند هشدار می‌دهد که اگر پس از علم و آگاهی، از خواست‌ها و هواهای دشمنان پیروی کنی، هیچ ولی و یابوری از جانب خدا نخواهی داشت: «قُلْ إِنْ هَدَىٰ ۖ هُوَ الْهُدَىٰ ۖ وَإِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنْ ۖ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ» (بقره/۱۲۰). امام خامنه‌ای در تفسیر این آیه می‌فرماید: «مقصود این است که دشمن می‌خواهد آن روح اسلامی، آن احکام زنده اسلام و آن نیروی حیاتی اسلام در میان مسلمانان نباشد... مسلمانان بیدار، مسلمانان آگاه، مسلمانانی که نیروی خودشان را برای بنای عالم به شکل صحیح به کار می‌گیرند و مسلمانانی

که از هیچ مانعی نمی‌ترسند؛ این اسلام و این گونه مسلمانان مورد حداکثر بغض استکبار جهانی‌اند» (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۱/۰۵/۲۶۲۸۰۷/۲۶۲۸۰۷). آیه ۱۴۱ سوره نساء نیز بر این اصل تأکید دارد که خداوند هرگز راه سلطه کافران بر مؤمنان را قرار نداده است: «وَلَنْ يَجْعَلَ^۱ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا». این آیه یک قاعده کلان قرآنی است: استقلال و عدم سلطه‌پذیری مؤمنان در برابر کافران، سنت الهی و ناقض ناپذیر است. اما تحقق این قاعده در گرو مرزبندی هوشمندانه و عمل به آموزه‌های قرآنی است.

آیه ۱۱۳ سوره هود نیز هشداری روشن در باب اعتماد و تکیه بر ستمگران است: «وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَعِمْتُمْ نَارًا وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنصِرُونَ». جصاص در احکام القرآن می گوید: «رکون» به معنای سکون یافتن به چیزی به سبب انس و محبتی است که نسبت به آن داری؛ و خداوند از هر گونه پیوند و ارتباط با ظالمان نهی کرده است (جصاص، ۱۴۰۵، ج ۴: ۳۷۹). امام خامنه‌ای در تفسیر این آیه می‌فرماید: «به کسی که ستمگر است، به ظالم اعتماد نکنید، گرایش پیدا نکنید - «رکون» یعنی میل پیدا کردن و گرایش پیدا کردن و اعتماد به او کردن - به آدم ظالم اعتماد نکنید. نتیجه اعتماد کردن به ظالم همین می‌شود که شما می‌بینید دولت‌های مسلمان، مجموعه‌های اسلامی به ظالم‌ترین و ستمگرترین عناصر عالم اعتماد می‌کنند و نتیجه‌اش را دارند مشاهده می‌کنند و می‌بینند» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۰۲/۰۶، <https://khl.link/f/۴۵۴۲۶>). علامه مصباح یزدی در تبیین فلسفه جهاد در اسلام می‌گوید: اصولاً جهاد ابتدایی نیز به نوعی دفاع از حق خداست. گاه هدف دشمن سلطه و سیطره است؛ گاه نیز هدف هدم و حذف اسلام است و مسلمانان را مخیر می‌کند که یا دست از اسلام بردارند یا آماده جنگ شوند. از این رو، بر مسلمانان واجب است که در مقابل توطئه‌ها و تهدیدهای دشمنان قد علم کرده و از عزت و شرف اسلامی، جان، مال، زن، فرزند و آب و

خاک خود دفاع کنند (مصباح یزدی، ۱۳۹۴: ۱۴۸-۱۵۰). برآیند آنکه از منظر قرآن کریم و اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای، مرزبندی با دشمن، شرط اساسی و ضروری برای حفظ استقلال جامعه اسلامی در تمامی ابعاد (سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و علمی) است. هرگونه کوتاهی در این مرزبندی، چه به بهانه تعامل و چه از سر ترس یا طمع، درهای نفوذ را به روی دشمن می‌گشاید و استقلال کشور را به مخاطره می‌افکند. از این رو، تأکید پیوسته و مکرر امام خامنه‌ای بر مسئله «مرزبندی با دشمن»، در حقیقت تأکیدی بر حفظ استقلال، عزت و هویت اسلامی ایران عزیز است؛ استقلالی که با خون شهدا و رشادت‌های ملت به ثمر نشسته و با مرزبندی هوشمندانه و قاطع، باید برای آیندگان نیز حفظ و حراست گردد.

نتیجه

پژوهش حاضر با واکاوی شش شاخص بنیادین نشان داد که «مرزبندی با دشمن» در اندیشه مدیریتی امام خامنه‌ای، راهبردی پایدار، قرآنی‌بنیان و چندلایه است. این شش شاخص عبارتند از: دشمن‌شناسی به عنوان پیش‌نیاز هرگونه مرزبندی؛ مصونیت از تهاجم نرم به عنوان کارکرد راهبردی مرزبندی؛ شفافیت و انضباط در تعامل با جامعه بین‌الملل که ابهام تعارض میان مرزبندی و تعامل را برطرف می‌سازد؛ پرهیز از دشمن‌انگاری رقیبان و مخالفان سیاسی که از ظریف‌ترین مؤلفه‌هاست؛ حفظ عزت امت اسلامی به عنوان ثمره طبیعی مرزبندی؛ و حفظ استقلال جامعه اسلامی که بدون مرزبندی امکان‌پذیر نیست. این شش شاخص شبکه‌ای به‌هم‌پیوسته تشکیل می‌دهند که در آن، دشمن‌شناسی نقطه آغاز، مرزبندی راهبرد محوری، مصونیت از تهاجم نرم و شفافیت در تعامل کارکردهای مستقیم، پرهیز از دشمن‌انگاری رقبا بایسته درون‌اجتماعی، و حفظ عزت و استقلال غایات نهایی این راهبرد قرآنی در اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای هستند. از این منظر، مرزبندی با دشمن نه یک انتخاب، بلکه ضرورتی قرآنی-سیاسی برای هر جامعه اسلامی است که می‌خواهد در برابر طوفان‌های استکبار جهانی، هویت، امنیت، عزت و استقلال خویش را حفظ کرده و مسیر تمدن‌سازی نوین اسلامی را ادامه دهد. تأکید مکرر امام خامنه‌ای بر این مسئله در بیانیه گام دوم، هشدار جدی است که غفلت از این مرزبندی‌ها، جامعه را به سرنوشت کسانی دچار خواهد کرد که دشمن را شناختند و مرزهای خود را با او درهم آمیختند و در نتیجه، هم استقلال و هم عزت خویش را از دست دادند.

منابع

قرآن کریم

۱. آذرنوش، آذرتاش (۱۳۷۹ ش)، فرهنگ معاصر (عربی - فارسی)، تهران، نی.
۲. پاپی نژاد، شهربانو، محبی، سیده فاطمه (۱۳۸۹ ش)، شاخص‌های سنجش وضعیت زنان و خانواده تهران، شورای فرهنگی اجتماعی زنان، روابط عمومی.
۳. جانپور، محسن (۱۳۸۷). بررسی تحول مفهوم مرز در دوران معاصر (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
۴. جصاص، احمد (۱۴۰۵ ق). احکام القرآن (چاپ اول). بیروت: دار إحياء التراث العربی.
۵. جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۷۸). مبسوط در ترمینولوژی حقوق (چاپ اول). تهران: گنج دانش.
۶. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۸ ش)، تسنیم، قم، مؤسسه اسراء، چاپ اول.
۷. حاجی ده‌آبادی، احمد (۱۳۸۸). جبران خسارت بزه‌دیده به هزینه دولت و نهادهای عمومی (چاپ اول). تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۸. حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۱). جغرافیای سیاسی ایران (چاپ اول). تهران: سمت.
۹. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۶۵). خطبه‌های نماز جمعه تهران.
۱۰. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۶۹). بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم.
۱۱. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۷۱). بیانات در دیدار جمعی از روحانیون.
۱۲. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۷۶). بیانات در دیدار جوانان و دانشجویان سیستم و بلوچستان.

۱۳. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۱). بیانات در دیدار جوانان و دانشجویان سیستان و بلوچستان.
۱۴. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۶). پیام به کنگره عظیم حج.
۱۵. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۸). بیانات در دیدار اعضای دفتر رهبری و سپاه حفاظت ولی امر.
۱۶. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۱). بیانات در مراسم بیست‌وسومین سالگرد رحلت امام خمینی (ره).
۱۷. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۲). بیانات در دیدار فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی ارتش.
۱۸. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۳). بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در سی‌ویکمین دوره مسابقات بین‌المللی قرآن کریم.
۱۹. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۴). بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان.
۲۰. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۵). بیانات در مراسم جشن تکلیف دانش‌آموزان.
۲۱. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۶). بیانات در دیدار نخبگان علمی کشور.
۲۲. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۷). بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم.
۲۳. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۸). بیانات در دیدار مردم قم.
۲۴. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۴۰۱). بیانات در دیدار مسئولان نظام و مهمانان کنفرانس وحدت اسلامی.
۲۵. خامنه‌ای، سیدعلی (بی‌تا). بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری.

۲۶. خلعت بری، فیروزه (۱۳۷۱ ش)، مجموعه مفاهیم پولی بانکی و بین المللی، تهران، شباویز، چاپ اول.
۲۷. راغب اصفهانی، حسین (۱۴۱۲ ق). المفردات فی غریب القرآن (چاپ اول). بیروت: الدار العلمیة - الدار الشامیة.
۲۸. سید قطب (۱۴۱۲ ق). فی ظلال القرآن (چاپ هفدهم). بیروت - قاهره: دار الشروق.
۲۹. شیخ طوسی، محمد (بی تا). التبیان فی تفسیر القرآن. بیروت: دار إحياء التراث العربی.
۳۰. طباطبایی، محمدحسین (۱۴۱۷ ق). المیزان فی تفسیر القرآن (چاپ پنجم). قم: جامعه مدرسین.
۳۱. طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۷۲). مجمع البیان فی تفسیر القرآن (چاپ سوم). تهران: انتشارات ناصر خسرو.
۳۲. طریحی، فخرالدین (۱۳۷۵). مجمع البحرین. تهران: کتابفروشی مرتضوی.
۳۳. غلامی، نجفعلی (۱۴۳۱ ق). دشمن شناسی در اندیشه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی. قم: ناشر مشخص نشده).
۳۴. فراهیدی، خلیل (۱۴۰۹ ق). العین (چاپ دوم). بیروت: ناشر مشخص نشده).
۳۵. کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۹). مقدمه علم حقوق و مطالعه در نظام حقوقی ایران (چاپ بیست و ششم). تهران: شرکت سهامی انتشار.
۳۶. مجتهدزاده، پیروز (۱۳۸۱). جغرافیای سیاسی و سیاست جغرافیایی (چاپ اول). تهران: سمت.

۳۷. مراغی، احمد مصطفی (بی تا). تفسیر المراغی. بیروت: دار إحياء التراث العربی.
۳۸. مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۹۴). جهاد و جنگ در قرآن (چاپ چهارم). قم: انتشارات مؤسسه امام خمینی.
۳۹. معین، محمد (۱۳۸۶)، فرهنگ معین، تهران، انتشارات امیر کبیر، چاپ سوم.
۴۰. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۴). تفسیر نمونه (چاپ اول). تهران: دار الکتب الإسلامية.
۴۱. میرحیدر، دره (۱۳۷۵). مبانی جغرافیایی سیاسی (چاپ اول). تهران: سمت.

References

*The Holy Qur'an

۱. Azarnush, Azartash (۲۰۰۰), *Farhang-e Moaser (Arabic-Persian)*, Tehran: Ney.
۲. Papi Nejad, Shahrbanu, Mohibbi, Seyedeh Fatemeh (۲۰۱۰), *Indicators for Assessing the Status of Women and Family*, Tehran: Women's Social and Cultural Council, Public Relations.
۳. Janparvar, Mohsen (۲۰۰۸). *An Examination of the Evolution of the Concept of Borders in the Contemporary Era* (Master's Thesis). Tehran: Tarbiat Modares University.
۴. Jassas, Ahmad (۱۴۰۰ AH). *Ahkam al-Quran* (1st ed.). Beirut: Dar Ihya al-Turath al-Arabi.
۵. Jafari Langroudi, Muhammad Ja'far (۱۹۹۹). *Al-Mabsut fi Terminology al-Huquq* (1st ed.). Tehran: Ganj-e Danesh.
۶. Jawadi Amoli, Abdullah (۲۰۰۹), *Tasnīm*, Qom: Isra Institute, 1st ed.
۷. Haji Dehabadi, Ahmad (۲۰۰۹). *Compensation for Victim Damages at the Expense of the Government and Public Institutions* (1st ed.). Tehran: Islamic Thought Production and Research Center.
۸. HafezNia, Mohammad Reza (۲۰۰۲). *Political Geography of Iran* (1st ed.). Tehran: SAMT.
۹. Khamenei, Seyyed Ali (۱۹۸۶). *Friday Prayer Sermons of Tehran.*
۱۰. Khamenei, Seyyed Ali (۱۹۹۰). *Statements in a Meeting with Various Strata of the People.*
۱۱. Khamenei, Seyyed Ali (۱۹۹۲). *Statements in a Meeting with a Group of Clerics.*
۱۲. Khamenei, Seyyed Ali (۱۹۹۷). *Statements in a Meeting with Youth and Students of Sistan and Baluchestan.*
۱۳. Khamenei, Seyyed Ali (۲۰۰۲). *Statements in a Meeting with Youth and Students of Sistan and Baluchestan.*
۱۴. Khamenei, Seyyed Ali (۲۰۰۷). *Message to the Grand Hajj Congress.*

۱۵. Khamenei, Seyyed Ali (۲۰۰۹). *Statements in a Meeting with Members of the Leader's Office and the Vali-e Asr Protection Unit.*
۱۶. Khamenei, Seyyed Ali (۲۰۱۲). *Statements at the Ceremony Commemorating the ۲۳rd Anniversary of the Passing of Imam Khomeini (RA).*
۱۷. Khamenei, Seyyed Ali (۲۰۱۳). *Statements in a Meeting with Commanders and Personnel of the Air Force of the Army.*
۱۸. Khamenei, Seyyed Ali (۲۰۱۴). *Statements in a Meeting with Participants in the ۳۱st International Holy Quran Competition.*
۱۹. Khamenei, Seyyed Ali (۲۰۱۵). *Statements in a Meeting with Students.*
۲۰. Khamenei, Seyyed Ali (۲۰۱۶). *Statements at the Coming-of-Age Ceremony for Students.*
۲۱. Khamenei, Seyyed Ali (۲۰۱۷). *Statements in a Meeting with the Nation's Scientific Elites.*
۲۲. Khamenei, Seyyed Ali (۲۰۱۸). *Statements in a Meeting with Various Strata of the People.*
۲۳. Khamenei, Seyyed Ali (۲۰۱۹). *Statements in a Meeting with the People of Qom.*
۲۴. Khamenei, Seyyed Ali (۲۰۲۲). *Statements in a Meeting with System Officials and Guests of the Islamic Unity Conference.*
۲۵. Khamenei, Seyyed Ali (n.d.). *Statements in a Meeting with the Head and Members of the Assembly of Experts.*
۲۶. Khalegh Bori, Firouzeh (۱۹۹۲), *Collection of Monetary, Banking, and International Concepts*, Tehran: Shebaviz, ۱st ed.
۲۷. Raghīb al-Isfahani, Husayn (۱۴۱۲ AH). *Al-Mufradat fi Gharib al-Quran* (۱st ed.). Beirut: Dar al-'Ilm - Dar al-Shamiyya.
۲۸. Sayyid Qutb (۱۴۱۲ AH). *Fi Zilal al-Quran* (۱۷th ed.). Beirut - Cairo: Dar al-Shuruq.
۲۹. Shaykh Tusi, Muhammad (n.d.). *Al-Tibyan fi Tafsir al-Quran*. Beirut: Dar Ihya al-Turath al-Arabi.

۳۰. Tabatabai, Muhammad Husayn (۱۴۱۷ AH). *Al-Mizan fi Tafsir al-Quran* (۵th ed.). Qom: Jami'at al-Mudarresin.
۳۱. Tabarsi, Fadl ibn Hasan (۱۹۹۳). *Majma' al-Bayan fi Tafsir al-Quran* (۳rd ed.). Tehran: Naser Khosro Publications.
۳۲. Turayhi, Fakhr al-Din (۱۹۹۶). *Majma' al-Bahrain*. Tehran: Murtazavi Bookshop.
۳۳. Gholami, Najafali (۱۴۳۱ AH). *Enmity Studies in the Thoughts of the Supreme Leader of the Islamic Revolution*. Qom: (Publisher not specified).
۳۴. Farahidi, Khalil (۱۴۰۹ AH). *Al-'Ayn* (۲nd ed.). Beirut: (Publisher not specified).
۳۵. Katouzian, Naser (۲۰۰۰). *Introduction to the Science of Law and Study of the Iranian Legal System* (۲۶th ed.). Tehran: Enteshar Publishing Company.
۳۶. Mojtahedzadeh, Pirouz (۲۰۰۲). *Political Geography and the Politics of Geography* (۱st ed.). Tehran: SAMT.
۳۷. Maraghi, Ahmad Mustafa (n.d.). *Tafsir al-Maraghi*. Beirut: Dar Ihya al-Turath al-Arabi.
۳۸. Mesbah Yazdi, Muhammad Taqi (۲۰۱۵). *Jihad and War in the Quran* (۴th ed.). Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute Publications.
۳۹. Moein, Mohammad (۲۰۰۷), *Farhang-e Moein*, Tehran: Amir Kabir Publications,
۴۰. Makarem Shirazi, Naser (۱۹۹۵). *Tafsir-e Namuneh* (۱st ed.). Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah.
۴۱. Mir Heydar, Dorreh (۱۹۹۶). *Foundations of Political Geography* (۱st ed.). Tehran: SAMT.
۴۲. PhD in Quranic Sciences with a specialization in Management, Al-Mustafa International University, the Higher Education Complex of Quran and Hadith